

Sociologie Jagers en Verzamelaars

Inleiding

Opmerkelijk zijn de intense onderlinge sociale contacten bij de jagersverzamelaars. We beschrijven hier egalitarisme als basis van coöperatie en deliberatie. Coöperatie, deliberatie en delen ondersteunen dat egalitarisme. En aangezien zeker de eerste 600.000 jaar samenwerking cruciaal was voor het overleven van de soort was dit een ook sterke stimulans om de ingeslagen weg te blijven bewandelen. Egalitarisme is de lijm die de gemeenschap samenhoudt. Het vertellen van verhalen had een centrale rol in de culturele transmissie. Bij conflict kan 'counterdominance' ingeroepen worden indien een stamlid de andere wil domineren. Met die praktijk wordt de stabiliteit van de groep hersteld. Maar de rol van wat Boehm 'inverse dominance hierarchy' noemde is in de literatuur fel overdreven. Met F. Xavier Ruiz Collantes delen we de analyse dat het politiek systeem van de jagers-verzamelaars gewoon een directe democratie was.

Samenwerking bij jagers-verzamelaars

De mediaan waarden qua populaties die Marlowe voorstelt zijn verkregen na een vergelijkende analyse van 478 nog bestaande ethno-linguïstische groepen. Groepen die meer dan 10% gedomesticeerd voedsel gebruiken werden niet in de steekproef opgenomen. De cijfers zijn gebaseerd op antropologisch onderzoek bij reëel bestaande jagers-verzamelaars groepen. Marlowe geeft een gemiddelde grootte op van 30 voor de leefgroepen ('fused band' in het Engels). Een ethno-linguïstische stam heeft een mediaan grootte van 875 in de koude gebieden en 565 in de warme gebieden volgens hem¹.

Een onderzoek van Coren L. Apicella, Frank W. Marlowe, James H. Fowler & Nicholas A. Christakis onderzochten het sociaal netwerk bij de Hadza. Ze onderzochten 205 volwassenen in 17 Hadza-kampen. Samenwerking werd uitgelokt door de bijdragen van de proefpersonen aan een publiek goed te onderzoeken met behulp van honingstokjes. Zowel vrouwen als mannen doneerden iets meer dan de helft van hun schenking. Ze verzamelden netwerkgegevens op populatieniveau en op kampniveau. Ze identificeerden netwerkbanden van hetzelfde geslacht onder de hele Hadza-bevolking door aan elk individu te vragen: "Met wie zou je willen samenwonen als dit kamp voorbij is?" Ze noemen dit het 'campmate netwerk'. Gemiddeld kozen vrouwen 6,0 (61,9 s.d.) 'campmates' en mannen 7,1 (62,1 s.d.) 'campmates'. Om dit te vergemakkelijken gebruikten we posters met gezichtsfoto's van een volkstelling van 517 volwassen Hadza).

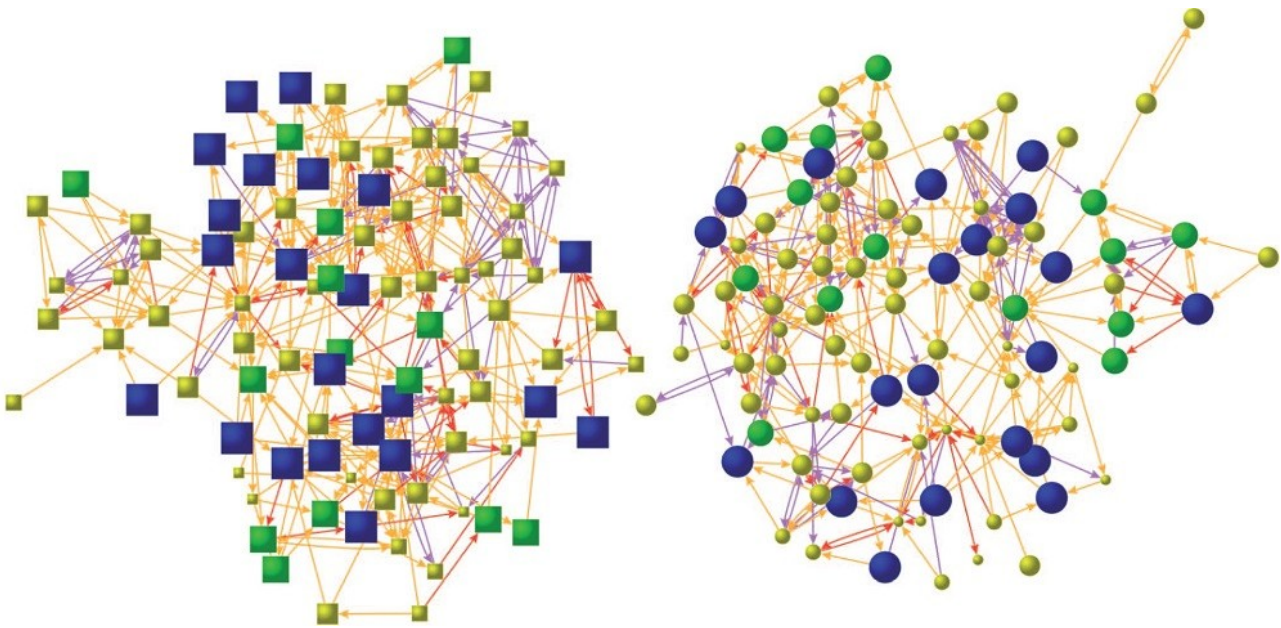
De resultaten tonen aan dat familiebanden niet doorwegen tijdens deze samenwerking bij de jagers-verzamelaars. Gevolg is een hoge assortativiteit in coöperatief verband². Even verduidelijken wat bedoeld wordt met assortativiteit. Het aantal mogelijke onderlinge verbindingen C tussen n individuen is $C = n*(n-1)$. Als het totale aantal verbindingen echt gelijk is aan C , dan is het netwerk

---

¹ Marlowe, W. Frank, 2005.

² Apicella, Coren L., Frank W. Marlowe, James H. Fowler, & Nicholas A. Christakis. ,2012, Social networks and cooperation in hunter-gatherers, Nature, Vol. 481, 26 January 2012, doi:10.1038/nature10736, <<https://greatergood.berkeley.edu/images/uploads/Apicella-CooperationHunterGatherers.pdf>>.

maximaal assortatief. De jagers-verzamelaars zaten dicht bij dat maximum. Het netwerk ontbrak volledig aan hiërarchische relaties en de onderlinge relaties waren gelijk verdeeld.

Afbeelding 1: Structurele kenmerken van moderne sociale netwerken komen ook voor in Hadza-netwerken. a, Cumulatieve in-degree verdelingen tonen de fractie van de populatie die ten minste k sociale banden heeft. De verdelingen voor de campmate- en giftnetwerken verschillen significant van willekeurige netwerken met hetzelfde aantal knooppunten en randen (Kolmogorov-Smirnov-test, $P=10215$) en hebben dikkere staarten; de willekeurige verdelingen worden afzonderlijk getoond voor campmate- en giftnetwerken (in grijs). De geschenkennetwerken binnen elk kamp (gerangschikt volgens grootte van het kamp van kleinst, geel, naar grootst, blauw) vertonen gelijkaardige verdelingen van indegree. b, Schattingen gebaseerd op dyadische modellen van sociale banden (zie Aanvullende Informatie) tonen aan dat een verandering van 1-s.d. in gelijkenis in kenmerken tussen twee personen de waarschijnlijkheid van een sociale band (homofilie) significant verhoogt.

De auteurs stellen:

“Hoewel samenwerking wijdverspreid is in menselijke samenlevingen, zijn moderne jager-verzamelaars misschien wel het beste voorbeeld van dit kenmerk - het uitgebreid delen van voedsel, arbeid en kinderopvang. Het is waarschijnlijk dat de hoge mate van samenwerking die werd waargenomen bij moderne jager-verzamelaars ook aanwezig was bij de vroege mens.”³

“Maar jagers-verzamelaars geven ook de voorkeur aan verbindingen met niet-verwante partners”, stellen ze, “die fysiek fit zijn, wat suggereert dat deze neiging zowel algemeen als van oude oorsprong zou kunnen zijn. Het verwerven en verwerken van voedsel is voor jagers arbeids- en tijdsintensief en vereist kracht en uithoudingsvermogen, maar ook vaardigheid en kennis. Het aangaan van contacten met fysiek fitte individuen vertaalt zich dus waarschijnlijk in meer hulpbronnen.”

Hadza-netwerken vertonen ook graad-assortativiteit. Mensen met een hogere ‘in-degree’ noemen meer sociale contacten, en mensen met een hogere ‘out-degree’ worden vaker genoemd, zelfs in modellen met controles (inclusief een controle voor reciprociteit). Met andere woorden, personen

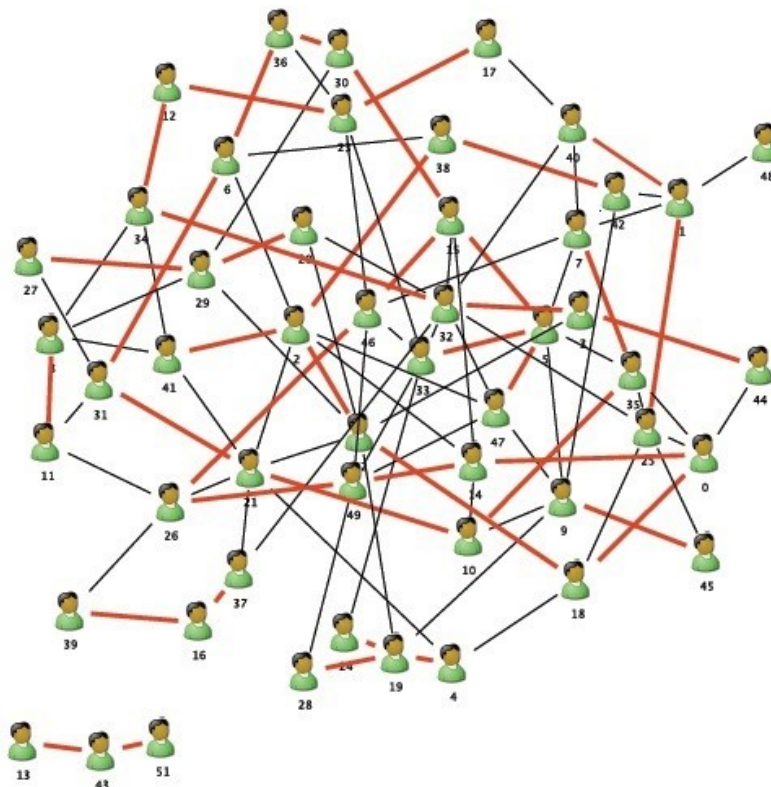
³ Apicella, Coren et al, 2012, vertaald uit het Engels met Deepl.

die meer vrienden nomineren zijn populair, zelfs onder degenen die ze zelf niet nomineerden. Nog een eigenschap die Hadza-netwerken gemeen hebben met moderen menselijke netwerken is dat ze een hogere transitiviteit hebben dan verwacht in willekeurige netwerken.

De auteurs besluiten:

"Dit suggereert dat [hun] sociale netwerken mogelijk samen zijn geëvolueerd met de wijdverspreide samenwerking bij mensen die we vandaag de dag waarnemen."⁴

Digitale sociale netwerken hebben de neiging dissortatief te zijn of een lage tot zeer lage assortativiteitsgraad te hebben. [Bernardo Huberman, Daniel M. Romero & Fang Wu](#) onderzochten de sociale interacties op Twitter en stelde een zeer lage assortitiviteit vast. Hoewel het sociale netwerk dat wordt gevormd door de opgegeven volgers en volgers erg dicht lijkt te zijn, suggereert het meer invloedrijke netwerk van vrienden in werkelijkheid dat het sociale netwerk dun is.⁵ Dit kan je opmaken uit de afbeeldingen 2 en 3.

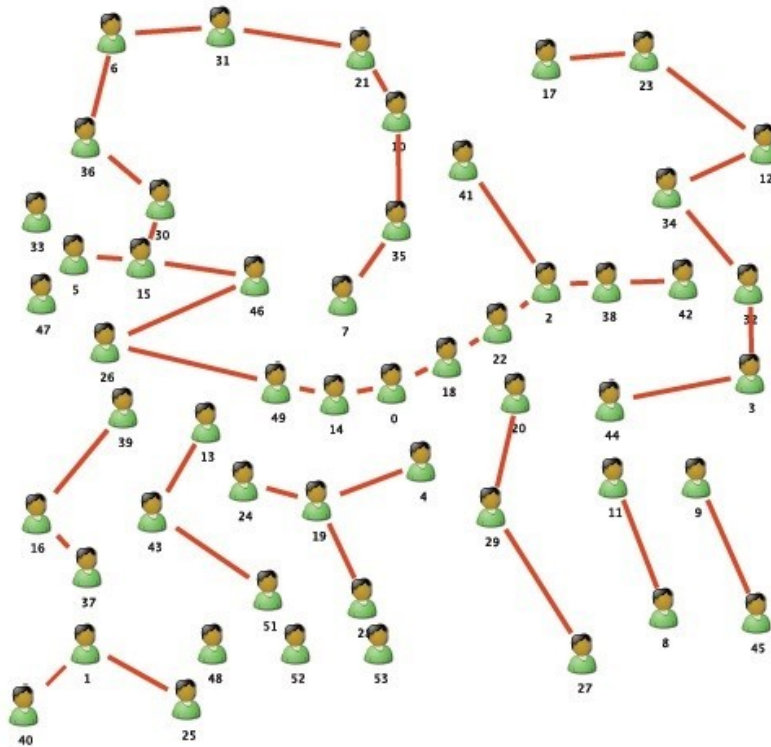

Afbeelding 2: (a) Alle links zijn aangegeven volgers en de rode links zijn echte vrienden.

4 Apicella, Coren et al, 2012, vertaald uit het Engels met DeepL.

5 Huberman, Bernardo, Daniel M. Romero & Fang Wu, 2008, Social networks that matter: Twitter under the microscope, arXiv:0812.1045v1 [cs. CY], 4 Dec 2008.

https://www.researchgate.net/publication/23573983_Social_Networks_that_Matter_Twitter_Under_the_Microscope.

Afbeelding 3: (b) Na het verwijderen van de zwarte links en het reorganiseren ziet het netwerk er eenvoudiger uit dan voorheen. Dit is het verborgen netwerk dat het belangrijkste is.

Egalitarisme

Ons baserend op Woodburn⁶ en op Whiten and Erdal⁷ definiëren we de kenmerken van egalitarimse als volgt:

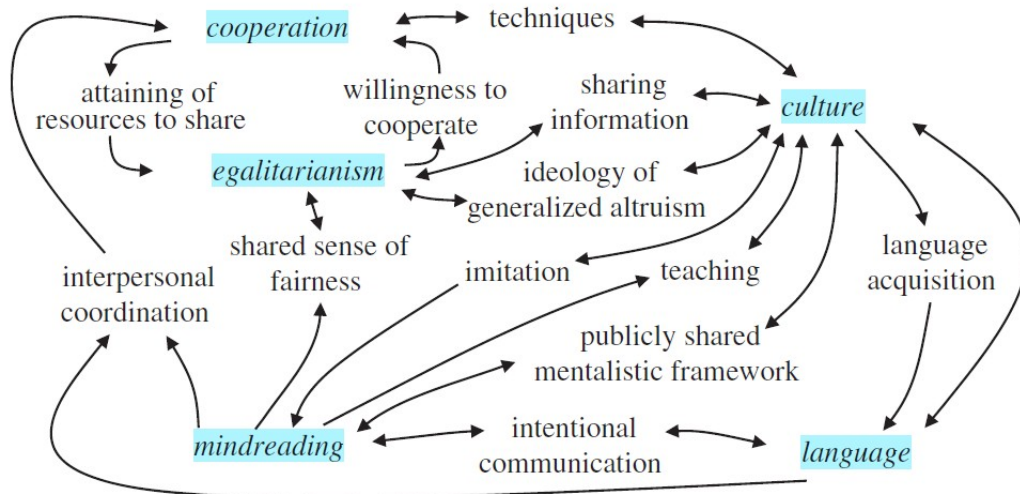
“De sociale kenmerken die leiden tot classificatie als egalitair zijn onder andere: relatief gelijke sociale vertegenwoordiging tussen verschillende geslachts- en leeftijdsgroepen; de afwezigheid van hiërarchische relaties en gezaghebbende leiders; de afwezigheid van accumulatie van rijkdom; het delen van voedsel en materiële goederen op basis van de vraag; de afwezigheid van particularistische sociale banden en dyadische relaties van schuldenlast; mobiliteit; flexibiliteit in levensarrangementen; en vermijding als de geprefereerde manier om conflicten op te lossen. Gelijkheid wordt bereikt door directe, individuele toegang tot middelen; door mechanismen die het mogelijk maken dat goederen vrij kunnen circuleren.”

6 Woodburn, James, 1982, Egalitarian Societies, Man 17: 431–51, <<https://files.libcom.org/files/EGALITARIAN%20SOCIETIES%20-%20James%20Woodburn.pdf>>.

7 Whiten, Andrew, and David Erdal. 2012. “The Human Socio-cognitive Niche and Its Evolutionary Origins.” Philosophical Transactions of the Royal Society B 367: 2119–29, <https://www.researchgate.net/publication/228067277_The_Human_Socio-Cognitive_Niche_and_Its_Evolutionary_Origins>.

Whiten en Erdal verklaren de genese van egalitarisme als de vorming was van een socio-cognitieve niche die meervoudige positieve terugkoppelingen tussen vijf elementen bevatte: **(1) samenwerking, (2) egalitarisme, (3) theory of mind, (4) taal en (5) culturele overdracht**⁸.

A. Whiten and D. Erdal *Review. The human socio-cognitive niche*

Afbeelding 4: Belangrijkste klassen van sociale cognitie in groepen jager-verzamelaars en afgeleide versterkende relaties daartussen, Whiten en Erdal

Coöperatie, overleg en egalitariteit

Het samenstellen van de werkgroepen daarin is een positieve actie, conflict vermijding als basis voor egalitariteit, zoals voorgesteld door sommige auteurs veronderstelt een passief ondergaan. Conflict vermijding lijkt een verklaring gebaseerd op de niet bewezen stelling dat egalitariteit een opgelegde attitude is terwijl het even goed een vrijwillige keuze was en is.

In The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers geeft Tim Gold een overzicht van de discussie die rond egalitariteit losbrak vorige eeuw. De waarnemingen van antropologen die telkens weer de gelijkheid binnen de groepen jagers-verzamelaars bevestigden, botsten met de gangbare ideologisch opvattingen over de maatschappij⁹. Tim Gold definieert egalitarisme op basis van de dagelijkse activiteit van de jagers-verzamelaars.

“Ten eerste is de aanspraak van de jager-verzamelaar op persoonlijke autonomie precies het tegenovergestelde van het individualisme dat wordt geïmpliceerd in het westerse discours over de burgermaatschappij. Terwijl dit laatste het individu ziet als een op zichzelf staande, rationele agent, die onafhankelijk en voorafgaand aan zijn of haar intrede in de arena van sociale interactie is gevormd, is de autonomie van de jager-

8 Whiten, Andrew, and David Erdal. 2012. “The Human Socio-cognitive Niche and Its Evolutionary Origins.” *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 367: 2119–29, <https://www.researchgate.net/publication/228067277_The_Human_Socio-Cognitive_Niche_and_Its_Evolutionary_Origins>.

9 Ingold, Tim, 1999, On the social relations of the hunter-gatherer band, in The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers, Richard B. Lee & Richard Faly eds.

verzamelaar relationeel: het vermogen van een persoon om op eigen initiatief te handelen ontstaat door een geschiedenis van voortdurende betrokkenheid met anderen in contexten van gezamenlijke, praktische activiteit. ”¹⁰

De lezer moet zich realiseren dat de moderne antropologie zich voornamelijk ontwikkelde in het Westen na de eerste wereldoorlog. Na de februari revolutie en de oktober revolutie in Rusland in 1917. Dat de collectivisatie van de landbouw en industrie daar schrikbeelden opriep in het “vrije Westen” is nog te begrijpen – alhoewel het vooral de Russische burgers waren die daar het slachtoffer van waren, maar dat die schrikbeelden ook een ideologische stempel drukten op het begrip van egalitarisme was zeer nefast. Egalitarisme stamt uit de Franse Revolutie van 1789 en is verbonden met de Verlichting, het begrip is dus veel ouder en heeft veel diepere wortels.

De functie van gender-egalitariteit werd door de vooral mannelijke antropologen eerst niet begrepen. Margaret Mead¹¹, maar vooral Karen Endicott brachten daar verandering in¹². Samen met haar echtgenoot Kirk observeerde ze gedurende dertig jaar de Batek een volk in Indonesië¹³. “Durkheim ... categoriseerde Aboriginal mannen als heilig en vrouwen als relatief profaan”, schrijft ze. Deze en andere gelijkaardige stereotypen, de man als jager en de vrouw als verzamelaar werden tegengesproken door hun waarnemingen. In werkelijkheid verzamelen veel jager-verzamelaars ook plantaardig voedsel en halen vrouwen dierlijk voedsel, hoewel dit laatste niet altijd jagen wordt genoemd¹⁴.

De belangrijke rol van **gender-egalitariteit** werd bevestigd door Mark Dyble, Gul Deniz Salali, Nikhil Chaudhary en Abigail Page. Zij presenteren een [agent gebaseerd model](#) dat suggereert dat, zelfs als alle individuen in een gemeenschap ernaar streven om met zoveel mogelijk verwanten samen te leven, de verwantschap binnen een kamp afneemt als mannen en vrouwen evenveel invloed hebben bij het selecteren van kampleden. Hun model benadert nauwgezet de waargenomen patronen van samenleven onder Agta en Mbendjole BaYaka jager-verzamelaars. Hun resultaten suggereren dat pair-bonding en toegenomen seksegelijkheid in de evolutionaire geschiedenis van de mens een transformerend effect kunnen hebben gehad op de menselijke sociale organisatie¹⁵.

De samenstelling van groepen van verwanten en niet verwanten bij jagers-verzamelaars is een observatie die telkens terugkomt in de antropologie. Deze is fundamenteel verschillend van de hiërarchische clans die later ontstaan in de agrarische samenleving, waar familiebanden een doorslaggevende factor was die toeliet controle uit te oefenen langs patriarchale of matriarchale lijnen. Gelijkheid begon en begint dus al bij de samenstelling van de fluïde activiteitsgroepen, een quasi dagelijkse activiteit die ervoor zorgt dat er eten op de tafel kwam.

---

10 Ingold, Tim, 1999. Vertaling uit het Engels met DeepL.

11 Mead, M., 1935, Sex and temperament in three primitive societies. New York: William Morrow and Company.

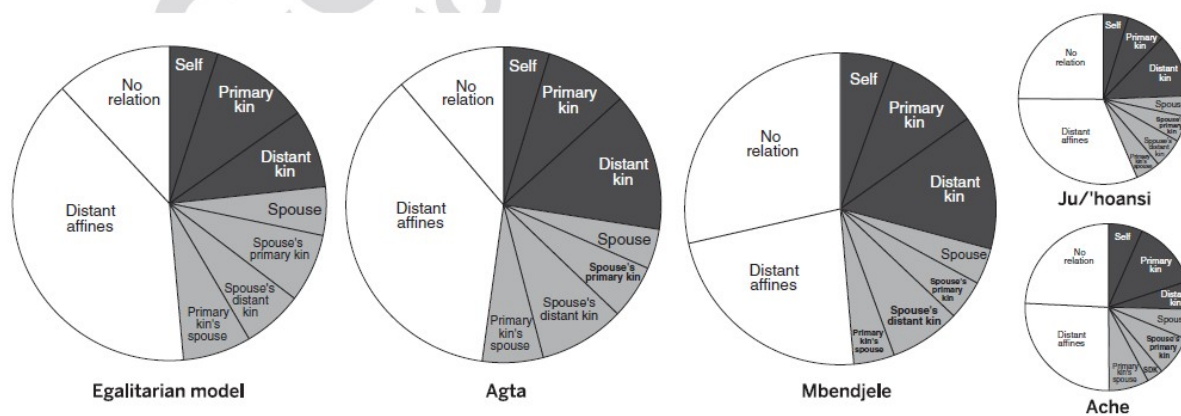
12 Endicott, Karen, 1999, Gender relations in hunter-gatherer societies, in The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers, Richard B. Lee & Richard Faly eds.

13 Endicott, Kirk & Karen Endicott, 2008, The Headman was a Woman, The Gender Egalitarian Batek of Malaysia, Waveland Press inc., ISBN 978-1-57766-526-7.

14 Endicott, Karen, 1999.

15 Dyble, M, Salali, GD, Chaudhary, N, Page, A, Smith, D, Thompson, J, Vinicius, L, Mace, R & Migliano, AB, (2015). 'Sex equality can explain the unique social structure of hunter-gatherer bands' Science, vol. 348, no. 6236, pp. 796-798,

<https://www.researchgate.net/publication/276356710_Human_behavior_Sex_equality_can_explain_the_unique_social_structure_of_hunter-gatherer_bands>

Afbeelding 5: Samenlevingspatronen in gemodelleerde en geobserveerde egalitaire populaties. De grafiek toont het aandeel van alle dyades in negen verwantschaps categorieën voor het egalitaire model (links), Agta (midden links), Mbendjele (midden rechts), Ache (rechtsonder) en Ju/'hoansi (rechtsboven). Gegevens van Ache en Ju/'hoansi overgenomen uit Hill et al. (2011).

Het verschil tussen een stam en een clan

We moeten duidelijk een onderscheid maken tussen de clans die ontstonden toen de nomadische jagersverzamelaars overspoeld werden door [agrariërs](#) vanuit Anatolië. De sociale structuur van de landbouwvolkeren was in grote mate patriarchaal. Het waren vechtlustige gesloten gemeenschappen met een echte clan structuur. En die was moeilijk te breken daar kunnen zowel Julius Caesar als de later pausen van meespreken. Ze vormden lang een tegenmacht tegen de Katholieke Kerk tot die rond het jaar duizend nieuwe regels voor huwelijken invoerde.

In tegenstelling tot het Oost-Europese Christendom, de Orthodoxe Kerk, voerde de West-Europese Katholieke Kerk in de Middeleeuwen een politiek die tegen de clanvorming inging.

Het gevolg was dus dat de mensen meer individualistisch werden – koppels gingen afzonderlijk van hun ouders wonen. Minder conformistisch en meer positief sociaal gedrag gingen vertonen tegenover niet-verwanten dan in de clan gemeenschappen¹⁶. Of de Kerk dat effect beoogde is twijfelachtig. Dat ze de clans wilde opbreken, zeker.

En dat die politiek voor gevolg had dat de kerk menig legaat kon incasseren toen een familiale lijn doodliep en niet door de clan werd opgeslorpt, zoals vroeger gebruikelijk, kwam hen ook goed uit. Uiteindelijk echter is het de Katholieke Kerk slecht gekomen toen in de 16de eeuw het protestantisme de kop opstak gevoed door individualisme en non-conformisme. Dit soort opstand tegen de Kerk heeft de Orthodoxe Kerk nooit gekend. Het pakte in Katholiek Europa dus totaal anders uit dan bedoeld was en leidde uiteindelijk tot de eeuw van de Verlichting vanaf 1670.

Maar deze clans bestaan nog altijd. Het zijn de Europese koningshuizen die dachten de wereld te beheersen in het begin van de twintigste eeuw. De telgen uit die adellijke families raakten het maar niet eens over de herverdeling van het instortende Ottomaanse Rijk en dus stuurden ze hun onderdanen de eerste wereldoorlog in. Rivaliteit tussen twee rivaliserende blokken het Duitse Rijk, Oostenrijk-Hongarije en het Ottomaanse Rijk enerzijds en het Russische Rijk, Frankrijk en het

16 Schulz, Jonathan F. et al., 2019, The Church, intensive kinship, and global psychological variation. *Science* 366, eaau5141 (2019). DOI:10.1126/science.aau5141, <<https://www.science.org/doi/10.1126/science.aau5141>>.

Britse Rijk anderzijds¹⁷. Gelukkig is hun macht ondertussen flink geslonken, maar het zijn nu andere blokken die uit zijn op de wereldoverheersing.

Culturele overdracht

Coöperatie wordt in feite in stand gehouden door een voortdurende culturele evolutionaire dynamiek waarin sociaal leren homogeniteit genereert binnen kampen, waarbij verschillende kampen convergeren over verschillende normen. Als kampen met meer coöperatieve normen langer blijven bestaan, zoals is aangetoond in sommige jagers-verzamelaars populaties, dan kan deze leerdynamiek aanzienlijke niveaus van samenwerking binnen de populatie als geheel in stand houden. Ook de opvoeding speelt hier een belangrijk rol. De **cultuuroverdracht naar de volgende generatie** wordt gegarandeerd bij de jagers-verzamelaars door [alloparenting](#) en door het vertellen van verhalen.

Smith, D., Schlaepfer, P., Major, K. et al. onderzochten de invloed van verhalen vertellen op het coöperatieve gedrag van jager-verzamelaars en de voordelen op individueel niveau van het zijn van een vaardige verhalenverteller. Verhalen vertellen is een universeel menselijk gegeven. Van het verzamelen rond het kampvuur en het vertellen van verhalen over voorouders tot het kijken naar de nieuwste televisiebox-set, mensen zijn verstokte producenten en consumenten van verhalen. Ondanks de alomtegenwoordigheid is er weinig aandacht besteed aan het begrijpen van de functie en evolutie van verhalen vertellen.

Verhalen verteld door de Agta, een Filippijnse jager-verzamelaarsbevolking, brengen boodschappen over die relevant zijn voor het coördineren van gedrag in een foerageer-ecologie, zoals samenwerking, seksegelijkheid en egalitarisme. Deze thema's komen ook voor in verhalen van andere foeragerende samenlevingen. We tonen ook aan dat de aanwezigheid van goede vertellers geassocieerd is met meer samenwerking. In ruil daarvoor zijn bekwame verhalenvertellers favoriete sociale partners en hebben ze een groter voortplantingssucces. Dit biedt een pad waarlangs gedragingen die gunstig zijn voor de groep, zoals verhalen vertellen, kunnen evolueren via selectie op individueel niveau. Ze concluderen dat een van de adaptieve functies van verhalen vertellen bij jagers-verzamelaars het organiseren van samenwerking kan zijn¹⁸.

De onderzoekers vroegen aan drie 'elders' om hun de verhalen te vertellen die ze aan kinderen vertelden.

"In alle verhalen kwamen vermenselijkte natuurlijke entiteiten voor, zoals dieren of hemellichamen, maar geen Agta. Alle verhalen brachten normen en principes over die samenwerking en sociaal gedrag reguleren, specifiek seksegelijkheid ('De zon en de maan'), sociaal egalitarisme en vriendschap ('Het wilde varken en de zeeke'), groepssamenwerking ('De aap en de reus') en groepsidentiteit en sociale acceptatie ('De gevleugelde mier')."

Zie voor de samenvattingen van enkele verhalen die ze genoteerd hebben, de [tabel van de auteurs](#). In deze verhalen weerspiegelt het einde een verzoening van individuele belangen en verschillen, terwijl het ook verschillende mechanismen van sociale normhandhaving illustreert, zoals het

17 Pieter M. Judson, Austria-Hungary, International Encyclopedia of the First World War, <<https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/austria-hungary/>>.

18 Smith, D., Schlaepfer, P., Major, K. et al. Cooperation and the evolution of hunter-gatherer storytelling. Nat Commun 8, 1853 (2017). <https://doi.org/10.1038/s41467-017-02036-8>, <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982218309941>>.

benadrukken van de voordelen van samenwerking boven concurrentie, voorbeelden van straf voor het breken van normen en omgekeerde dominantie hiërarchieën om individuele macht accumulatie te voorkomen.

Het soort kennis in kwestie is "**meta kennis**" - informatie over de kennis van anderen. Dit is in feite een vereiste voor elke samenleving om te kunnen functioneren. Het is bijvoorbeeld niet genoeg dat mensen weten dat ze aan een bepaalde kant van de weg moeten rijden, ze moeten ook weten dat anderen diezelfde kennis bezitten. Verhalen kunnen er daarom voor zorgen dat alle leden van de groep de "spelregels" in een bepaalde samenleving kennen en zich er bijgevolg aan houden.

Met andere woorden, het is niet genoeg om te weten hoe te handelen in een bepaalde situatie; individuen moeten weten dat anderen ook weten hoe te handelen. Hoewel taal ongetwijfeld essentieel is als communicatiemedium voor coördinatie, stellen we hier voor dat vooral verhalen een essentiële rol hebben gespeeld in de evolutie van menselijke samenwerking door sociale en coöperatieve normen te verspreiden om groepsgedrag te coördineren.

De functie van antihierarchie

Antihierarchie of 'inverse dominance hierarchy' is de hypothese die Christopher Boehm onderzocht als mechanisme om egalitariteit te bestendigen. Boehm merkt ook op dat leiders kwetsbaar waren voor de publieke opinie in de groep en dat zo autocratisch gedrag beperkt werd. Als voorbeeld noemt hij onder andere het Tikopia volk, Cayapo en Canela volk, de Navajo en de Hottentotten. De praktijken om dominantie van een leider tegen te gaan die wel duidelijk beschreven werden deelt hij in in drie categorieën: (1) 'criticism and ridicule' (2) openlijke ongehoorzaamheid en (3) extreme sancties.

Die laatste betekenen afzetting van de leider tot zelfs eliminatie. Het zou bijvoorbeeld voorkomen bij de Hadza. De Australische Aborigines zouden traditioneel agressieve stamleden, die hen probeerden te domineren, elimineren. Er is een ook verslag over de Iliaura die zich ontteden van een man die "erg twistziek en sterk in magie was". Ook de !Kung zouden onverbeterlijke overtreders uitschakelen¹⁹.

Hij onderzocht alle kleine maatschappijen die egalitair konden worden genoemd, vooral jagers-verzamelaars, maar ook enkele herdersvolkeren en kleine sedentaire boerengemeenschappen. Opmerkelijk is dat hij uit de oorspronkelijke 200 entnografieën die hij begon te onderzoeken er slechts 24% in aanmerking kwamen voor verder onderzoek omdat in de andere geen praktijken beschreven werden die duidelijk tot doel hadden leiderschap af te remmen met als doel de gelijkheid te bewaren.

Overigens zijn er nog twee problemen met die 24%. (1) Voldoen ze allemaal aan de definitie van James Woodburn van egalitaire maatschappijen die hij "omschreef als "economies based on immediate rather than delayed return"²⁰, want onze prehistorische voorouders waren allemaal "immediate return" voor het neolithische tijdperk? En (2) voldoen ze aan de algemene kenmerken

---

19 Boehm, C., 1993, Egalitarian behavior and reverse dominance hierarchy. *Curr. Anthropol.* 34, 227–240. <https://takku.net/mediagallery/mediaobjects/orig/3/3_christopher-boehm---egalitarian-behavior-and-reverse-dominance-hierarchy-pdf.pdf>.

20 Woodburn, James. "Egalitarian Societies." *Man*, vol. 17, no. 3, 1982, pp. 431–51. JSTOR, <https://doi.org/10.2307/2801707>. Accessed 19 Feb. 2025. <<https://files.libcom.org/files/EGALITARIAN%20SOCIETIES%20-%20James%20Woodburn.pdf>>

opgesomd door Richard B. Lee van “Historically Nomadic Foragers”, (HNF)²¹? Een van de algemene kenmerken is ‘conflict management’:

“Fighting is uncommon (by cross-cultural standards), but it certainly does occur and intensifies in areas of colonial pressure (Ferguson & Whitehead 1992). However, with a few exceptions (for example, Ach’è and some Australian groups), nomadic foragers rarely glorify the warrior or confer any special status. On the contrary, the peacemakers are regarded as specially valued individuals. HNFs practice modes of conflict resolution, including song duels and other forms of ritualized combat, and especially group fission as a means of separating parties in conflict. These practices contrast sharply with those of some of the non-HNF groups such as the Indians of the Plains, California, and the Northwest Coast, for whom, as we have seen, raiding and warfare became historically important cultural values (Maschner 1997, Nichols 2013).”²²

Er zijn dus goede redenen om agressieve ‘counterdominance’ niet als een continue, dagelijkse praktijk in de tijd te situeren, maar eerder een discontinu eerder uitzonderlijke actie als ‘last resort’. Zoals Tim Gold egalitarisme definieerde, "is de autonomie van de jagers-verzamelaar relationeel: het vermogen van een persoon om op eigen initiatief te handelen ontstaat door een geschiedenis van voortdurende betrokkenheid met anderen in contexten van gezamenlijke, praktische activiteit."

Het voortdurend agressief behandelen van elk misverstand, elke onenigheid, elk afwijkend standpunt van je gesprekspartner – een situatie die we vaak zien op X het voormalige Twitter, leidt tot Ayn Rands politieke particularisme. In de filosofie wordt dit solipsisme genoemd. En dat maakt elke samenwerking onmogelijk. De dagelijkse gemeenschappelijke intentionaliteit van de activiteiten van de groep bepalen het pad dat moet worden gevolgd in overleg en na beraadslaging. We delen de analyse van F. Xavier Ruiz Collantes, die 'inverse dominance hierarchy' als een vorm van directe democratie ziet²³.

We kunnen hier uit besluiten dat de continuïteit van gelijkheid bij de jagers-verzamelaars in de eerste plaats werd verzekerd door deliberatie en het vertellen van verhalen, terwijl discontinu bij een onoplosbaar conflict werd gereageerd met kritiek en ridicule, ongehoorzaamheid, uitsluiting en in het uiterste geval eliminatie van de dominante leider.

Opmerkelijk is dat dit systeem net het omgekeerde is van wat zich afspeelt in onze representatieve democratie. Daar is de ongelijkheid continu en is de democratische controle discontinu. Om de 4-5-6 jaar wordt iedereen eventjes voor vol aanzien tijdens het kiezen van de politieke leiders van het land, de regio of de gemeente. De vraag kan gesteld worden of in die totale omkering van de oorspronkelijke democratie ook niet de zwakte ligt van de representatieve democratie. Niet alleen wordt het regelmatig geplaagd door oorlogen, maar autocratische leiders hebben intussen een manier gevonden om via democratische weg quasi totalitaire regimes in te stellen²⁴.

---

21 Lee, Richard B., 2019, Hunter-Gatherers and Human Evolution: New light on old debates, libcom.org, February 10, 2019, <<https://libcom.org/article/hunter-gatherers-and-human-evolution-new-light-old-debates-richard-b-lee>>. (CORE FEATURES OF HNFs AND THEIR SIGNIFICANCE FOR EVOLUTIONARY RECONSTRUCTION)

22 Lee, Richard B., 2019.

23 Ruiz Collantes, Xavier F., 2024, Democracy against Homo sapiens alpha: Reverse dominance and political equality in human history. Constellations, 31, 233–252. <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12680>, <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8675.12680>>.

24 Kim, Wooseok and Nazrullaeva, Eugenia and Neundorf, Anja and Northmore-Ball, Ksenia and Tertytchnaya, Katerina, Strategies of Political Control and Regime Survival in Autocracies (December 19, 2024). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=5064279> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5064279> <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5064279>.

Tijdsbesteding

Er valt veel voor te zeggen dat jagers en verzamelaars veel minder werkten dan wij. Ze hadden vrije tijd in overvloed en een grotere hoeveelheid slaap overdag per hoofd van de bevolking per jaar dan in welke andere samenleving dan ook²⁵. Sahlins verwijst naar observaties van McCarthy and McArthur waaruit blijkt dat ze gemiddeld niet meer dan vier uur per dag wijden aan voedselverwerving. Uit een andere observatie resulteert **vijf uur en tien minuten gemiddeld**²⁶. Er rekening mee houdend dat ze zeven dagen op zeven werkten komen we dan aan maximum van 35 uren per week. Dat geldt voor het verzamelen, maar niet voor de jacht. De mannen gingen niet elke dag op jacht. Het is dus gemiddeld minder dan 35 uur.

Recent onderzoek van een groep wetenschappers vertelt ons meer over de slaapgewoonten van drie groepen hedendaagse jagers-verzamelaars: de Hadza, die in het noorden van Tanzania leven; de Tsimane, die in Bolivia leven; en de San, die in Namibië leven. Wat ze ontdekten was dat er, ondanks hun geografische en culturele verschillen, een gelijkaardig slaappatroon bestond tussen alle drie de groepen: Ze waren relatief gezond en kregen gemiddeld maar 6,4 uur slaap per dag (variërend van 5,7 tot 7,1 uur per nacht), waarbij ze in de winter nog een uur langer sliepen.

Het resultaat van deze slaappatronen: Bijna niemand leed aan slapeloosheid. In geen van hun talen bestaat zelfs maar een woord voor slapeloosheid. De meesten sliepen buiten of in matige hutten. Daarentegen rapporteert naar schatting 48% van de Amerikanen af en toe slapeloosheid; 22% zegt elke nacht of bijna elke nacht slapeloosheid te hebben. Onvermogen om te slapen is niet alleen vervelend, het is gevaarlijk en wordt in verband gebracht met allerlei gezondheidsproblemen zoals obesitas, diabetes, depressie en hart- en vaatziekten. Het beperkt onze algehele mentale en fysieke mogelijkheden²⁷.

---

25 Sahlins, Marshall, 2016, Stone Age Economics, ark:/13960/t35190x6x, Internet Archive HTML5 Uploader 1.6.3, <https://archive.org/details/StoneAgeEconomics_201611/mode/2up> p. 14.

26 Sahlins, Marshall, 2016, pp. 14-17.

27 Yetish, Gandhi et al., 2015, Natural Sleep and Its Seasonal Variations in Three Pre-industrial Societies, Current Biology, Volume 25, Issue 21, p2862-2868 November 02, 2015, <[https://www.cell.com/current-biology/fulltext/S0960-9822\(15\)01157-4](https://www.cell.com/current-biology/fulltext/S0960-9822(15)01157-4)>.

Afbeelding 6: Eén verhaal, "De zon en de maan", communiceerde duidelijk normen van seksualiteit en samenwerking. "Er is een geschil tussen de zon (mannetje) en de maan (vrouwtje) om de hemel te verlichten. Na een gevecht, waarbij de maan even sterk blijkt te zijn als de zon, komen ze overeen de taak te delen - de een overdag en de ander 's nachts." Een Agta-verhaal over samenwerking en gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Paulo Sayeg, verstrekte auteur, ouder lid van de Agta jager-verzamelaarsstam op de Filippijnen. Auteur opgegeven